

Κράτος Δικαίου vs Κοινό Περί Δικαίου Αίσθημα

Η οπτική μιας πρωτοετούς φοιτήτριας Νομικής

Βιλελμίνη Φραντζή, προπτυχιακή φοιτήτρια Νομικής Σχολής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η σύγκρουση του κράτους δικαίου με το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Αρχικά γίνεται μια αναφορά στην έννοια του δικαίου και στον τρόπο με τον οποίο έχουν ενσωματωθεί ορισμένες κοινώς αποδεκτές ηθικές αντιλήψεις στους κανόνες του. Έπειτα, αφού ορίζονται οι έννοιες του κράτους δικαίου και του κοινού περί δικαίου αισθήματος, αναλύεται η μεταξύ τους αντιπαράθεση. Εν συνεχεία, χρησιμοποιούνται λογικά επιχειρήματα που αποδεικνύουν την “επικράτηση” του κράτους δικαίου στη μάχη που δίνει με το αίσθημα δικαίου. Ως παράδειγμα των όσων αναπτύσσονται, αναφέρεται μια δικαστική απόφαση η οποία επιβεβαιώνει την κυριαρχία του κράτους δικαίου, και δύο αποφάσεις στις οποίες το κράτος δικαίου ταυτίζεται με το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Ακόμη όμως και σε αυτές η βαρύτητα δίνεται στον δικονομικώς ορθολογικό χειρισμό των υποθέσεων από το κράτος δικαίου και αναδεικνύεται και πάλι η υπεροχή του. Επιλογικά, αναφέρεται η προσωπική άποψη της γράφουσας.

Όταν αναφερόμαστε στη νομική επιστήμη στην έννοια του δικαίου εννοούμε το θετό δίκαιο, δηλαδή το σύνολο των κανόνων δικαίου οι οποίοι έχουν θεσπιστεί από τα όργανα της πολιτείας για να ρυθμίζουν την εξωτερική συμπεριφορά των ανθρώπων, ώστε να εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση στα πλαίσια της κοινωνίας. Προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο παραπάνω σκοπός οι κανόνες αυτοί διακρίνονται από ορισμένα χαρακτηριστικά. Αρχικά, από το σύνολο των ανθρώπινων σχέσεων ρυθμίζουν μόνο όσες είναι νομικά σημαντικές, δηλαδή τις σχέσεις αυτές των οποίων η ρύθμιση είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής. Επιπλέον, οι ρυθμίσεις των κανόνων δικαίου έχουν γενικό και αφηρημένο χαρακτήρα. Απευθύνονται ανεξαιρέτως στο σύνολο των κοινωνικών και δεν εφαρμόζονται μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά κάθε φορά που πληρούνται οι νομικές προϋποθέσεις. Είναι επίσης επιτακτικές, καθώς η τήρησή τους δεν επαφίεται στη βούληση των πολιτών, αλλά είναι εξαναγκαστή. Αυτό σημαίνει βέβαια πως στη περίπτωση παραβίασης τους επιβάλλονται ποινές και κυρώσεις.

Εύλογα προκύπτει από τα προεξηθέντα πως οι κανόνες δικαίου δεν ταυτίζονται με τους κανόνες της ηθικής. Άλλωστε, στους κανόνες ηθικής δεν εντοπίζονται τα χαρακτηριστικά

των κανόνων δικαίου, αφού ρυθμίζουν την εσωτερική συμπεριφορά των ανθρώπων, η υπακοή σε αυτούς εναπόκειται στην ηθική συνείδηση του κάθε ατόμου και η παραβίαση τους δεν επιφέρει κυρώσεις αλλά τύψεις συνειδήσεως. Πάντως, ανεξαρτήτως των διαφορών του δικαίου και της ηθικής το δίκαιο δεν είναι αποκομμένο από την κοινωνία όπου εξελίσσεται και εφαρμόζεται η κοινωνική ηθική. Για τον λόγο αυτό στους κανόνες δικαίου συχνά ενσωματώνονται οι ηθικές επιταγές. Έτσι, δημιουργείται ένα κράτος δικαίου στο πλαίσιο του οποίου προστατεύονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των ανθρώπων, αλλά και τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Παρά το γεγονός αυτό το κράτος δικαίου συχνά έρχεται σε σύγκρουση με το κοινό περί δικαίου αίσθημα το οποίο εκφράζει την ηθική της κοινής γνώμης.

I. Η σύγκρουση του Κράτους δικαίου και του Κοινού περί Δικαίου Αισθήματος

A. Ορισμός Κράτους δικαίου

Η αρχή του κράτους δικαίου υιοθετήθηκε, μετά την συνταγματική αναθεώρηση του 2001

«οι κανόνες δικαίου δεν ταυτίζονται με τους κανόνες της ηθικής»

Κράτος Δικαίου vs Κοινό Περί Δικαίου Αίσθημα

και από τότε έχει καταγραφεί ρητώς στο άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος^[1]. Πρόκειται για ένα μηχανισμό δικαιοσύνης ο οποίος συμβάλλει στη προαγωγή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Στα πλαίσια του οριοθετείται η κρατική εξουσία, περιορισμοί της οποίας αποτελούν το Σύνταγμα και οι γενικώς παραδεδομένοι κανόνες διεθνούς δικαίου. Το κράτος δικαίου θέτει τους κανόνες ώστε να αποκτήσουν οι πολίτες μιας έννομης τάξης κοινή αντίληψη για τη δικαιοσύνη, να διαχωρίζουν το δίκαιο από το άδικο και να πράττουν σύμφωνα με το πρώτο και σεβόμενοι τα δικαιώματα των συγκαίτωνών τους. Αποτελεί δηλαδή προϋπόθεση αποτελεσματικής λειτουργίας της κοινωνίας των πολιτών^[2], της διασφάλισης των θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου και γενικότερα της εύρυθμης λειτουργίας του πολιτεύματος.

Β. Ορισμός κοινού περί δικαίου αίσθηματος

Εάν προσπαθήσουμε να δώσουμε έναν ορισμό για «το κοινό περί δικαίου αίσθημα» θα καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για την επίκληση της αντίληψης της ηθικής της κοινής γνώμης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ένα κοινωνικό θέμα που χρήζει νομοθετικής ρύθμισης ή μια έννομη διαφορά η οποία οδηγείται στη δικαστική κρίση. Το κοινό περί δικαίου αίσθημα εμφανίζεται τόσο στον έλεγχο συνταγματικότητας των νόμων όσο και στο Ποινικό δίκαιο και αφορά τη θεμελίωση των δικαστικών κρίσεων.

Ένα από τα βασικά αντικείμενα του Ποινικού δικαίου είναι τα κακούργηματα, δηλαδή ειδική εγκλήματα τα οποία προκαλούν την αναστάτωση της κοινής γνώμης. Για αυτόν τον λόγο πρέπει να αποφασίζεται με μεγάλη προσοχή η ποινή την οποία θα εκτίσει κάποιος που διέπραξε ένα κακούργημα. Για την απόφαση αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψιν, εκτός

από το περιεχόμενο των νόμων, και η κοινωνική ηθική. Έτσι, έχουν συγκροτηθεί τα Μικτά Ορκωτά δικαστήρια^[3], ποινικά δικαστήρια πρώτου βαθμού, στα οποία καλούνται κάποιες πολίτες – ένορκοι να ψηφίσουν για την κύρωση που θα επιβληθεί στον αδικήσαντα. Με τον τρόπο αυτό οι ένορκοι εκφράζουν το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Αυτό εκφράζεται επιπλέον, εμπειρικά και δημοσκοπικά, μέσω δημοσιογραφικών άρθρων και δοκιμίων.

Γ. Υπάρχει σύγκρουση;

Εκ πρώτης όψεως δε φαίνεται να υπάρχει κάποια σύγκρουση ανάμεσα στο κράτος δικαίου και στο κοινό περί δικαίου αίσθημα, αλλά να λειτουργούν συμπληρωματικά. Το πρόβλημα ανακύπτει όταν μια δικαστική απόφαση είναι αντίθετη με την κρατούσα κοινωνική ηθική. Στην περίπτωση αυτή οι πολίτες διαμαρτύρονται πως οι δικαστικές κρίσεις παραβιάζουν το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Έτσι, ασκούν κριτική στις αποφάσεις αυτές και προσπαθούν ποικιλοτρόπως (πορείες, διαδηλώσεις, διαδίκτυα κ.ε.κ.στρατείες) να ασκήσουν πιέσεις στα νομοθετικά και κυρίως στα δικαστικά θεσμικά όργανα ώστε να μεταβάλλουν την κρίση τους. Από όσα προαναφέρθηκαν ανακύπτει ένα μεγάλο δίλημμα: είναι ορθότερο να επικρατούν οι δικαστικές κρίσεις που λαμβάνονται με βάση το κράτος δικαίου ή το αίσθημα δικαίου που εκφράζουν οι κοινωνικοί σύμφωνα με την ηθική τους; Το ερώτημα αυτό θα απαντηθεί παραθέτοντας λογικά επιχειρήματα και παραδείγματα δικαστικών επιθέσεων.

«οι ένορκοι εκφράζουν το κοινό περί δικαίου αίσθημα»

[1] «Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκηση τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας».

[2] Ο όρος σημαίνει τις οργανωμένες ομάδες πολιτών που επιδιώκουν την επίτευξη ενός κοινού σκοπού. Με αυτήν την έννοια, η κοινωνία των πολιτών αποτελείται μόνο από ενεργούς πολίτες (Γιαννής, 2002)

[3] «Τα κακούργηματα και τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται από μικτά ορκωτά δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους, όπως νόμος ορίζει. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών υπόκεινται στα ένδικα μέσα που ορίζει ο νόμος.» Σύνταγμα, Άρθρο 97, παρ 1.

Θεωρία του Δικαίου

II. Η κυριαρχία του κράτους δικαίου

A. Λογικά επιχειρήματα

Στην Ελλάδα επικρατεί το ηπειρωτικό σύστημα^[4] απονομής της δικαιοσύνης, στο οποίο το κοινό περί δικαίου αίσθημα δεν μπορεί να έχει κανονιστικό χαρακτήρα, αφού δεν αποτελεί πηγή δικαίου^[5]. Επομένως, οι δικαστικοί λειτουργοί δεν μπορούν να θεμελιώσουν τις κρίσεις τους στο αποκαλούμενο αίσθημα δικαίου των κοινωνιών. Αντίθετα, οφείλουν να ακολουθούν πιστά τους κανόνες της δικονομίας. Σύμφωνα με αυτούς οι δικαστές είναι αρμόδιοι, αφού ελέγχουν τη συμφωνία των νόμων με το Σύνταγμα και το Διεθνές Δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να τους εφαρμόσουν και όχι να τους ερμηνεύσουν (αυτή είναι υποχρέωση των νομοθετών).

Βέβαια, τους δίνεται η δυνατότητα να επιδείξουν διακριτική ευχέρεια, κυρίως στις ποινικές υποθέσεις, διατηρώντας όμως την αμεροληψία τους. Στις περιπτώσεις αυτές ο δικαστής κρίνει με γνώμονα και τη συνείδηση του, καθώς ισχύει η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης

των αποδείξεων^[6], με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλο εύρος στην επιλογή και στην επιβολή της απαιτούμενης ποινής (εύρος ποινών: από φυλάκιση λίγων ημερών μέχρι και ισόβια). Το κράτος δικαίου λαμβάνοντας υπόψιν πως μια τέτοια ποινή μπορεί να καθορίσει τη ζωή του κατηγορουμένου, προνόησε επιβάλλοντας την πλήρη και ειδική αιτιολογία των δικαστικών αποφάσεων^[7], η οποία απευθύνεται στη κοινότητα των νομικών που πρέπει να συμφωνήσει με την ορθότητα και την αποτελεσματικότητα της δικαστικής κρίσης, αλλά και γενικώς στη κοινή γνώμη.

Συνήθως όμως αν δε συμφωνήσει η κοινότητα των νομικών δεν συμφωνεί ούτε η γενική κοινή γνώμη, καθώς η πρώτη έχει τεράστια επιρροή στη διαμόρφωση της δεύτερης. Αυτό αποκαλύπτεται και από τη λειτουργία των Μικτών Ορκωτών δικαστηρίων, όπου το Δικαστήριο των Συνέδρων, μπορεί να κηρύξει πεπλανημένη την ετυμηγορία των ενόρκων - των απλών λαϊκών ανθρώπων που εκπροσωπούν τη κοινή γνώμη στο δικαστήριο - σε περίπτωση που αυτοί αθετήσουν τον όρκο που έδωσαν^[8], ο οποίος προβλέπει να δρουν με

^[4] Έλκει την προέλευση του από το Ρωμαϊκό Δίκαιο και ειδικότερα από τον Ιουστινιάνειο Κώδικα του 529μ.Χ.

Ο Ναπολεόντειος Κώδικας του 1804 (Napoleonic Code) και ο Γερμανικός Αστικός Κώδικας του 1900 είναι οι κυριότερες μορφές σύγχρονου αστικού δικαίου, επί των οποίων βασίστηκαν τα νομικά συστήματα των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών.

• Βασίζεται κυρίως στην κωδικοποίηση του δικαίου.

Πηγή δικαίου συνιστούν οι νόμοι και όχι οι δικαστικές αποφάσεις.

• Υπέρτατος νόμος (κώδικας) σε κάθε χώρα το Σύνταγμα.

• Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα, Κίνα, Ιαπωνία, Δανία, Ελβετία, Αυστρία, Βέλγιο, Λατινική Αμερική, Τουρκία κλπ.

^[5] Μορφές με τις οποίες εμφανίζονται οι δεσμευτικά για τον εφαρμοστή του δικαίου κανόνες δικαίου σε ορισμένη έννομη τάξη. Βλ. Α.Γεωργιάδης, Εισαγωγή στην νομική επιστήμη, Π.Ν. Σάκκουλας, 2020, σελ 43.

^[6] Άρθρον 340 Κώδικας πολιτικής δικονομίας [Δικαστική εκτίμηση των αποδείξεων] <http://www.kostasbeys.gr/articles.php?s=4&mid=1096&mnu=1&id=19411>

^[7] Άρθρο 93: (Δικρίσεις των Δικαστηρίων)

1. Τα δικαστήρια διακρίνονται σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά και οργανώνονται με ειδικούς νόμους.
2. Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.

**3. Κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση. Νόμος ορίζει τις έννομες συνέπειες που επέρχονται και τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης του προηγούμενου εδαφίου. Η γνώμη της μειοψηφίας δημοσιεύεται υποχρεωτικά. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την καταχώρηση στα πρακτικά ενδεχόμενης μειοψηφίας, καθώς και τους όρους και τις προϋποθέσεις της δημοσιότητάς της.

4. Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα.

^[8] Άρθρο 398 παρ.3 - Κώδικας Ποινικής Δικονομίας: «Δηλώστε επικαλούμενοι την τιμή και τη συνείδησή σας, και υποσχεθείτε, ότι θα θεωρήσετε με προσοχή και θα εξετάσετε με ευσυνειδησία, στη διάρκεια της προκείμενης δικαστικής συζήτησης, την κατηγορία κατά του, καθώς και την υπεράσπισή του, ότι δεν θα συνεννοηθείτε με κανέναν σχετικό με την απόφαση που θα εκδοθεί και ότι κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων που σας επιβάλλονται δεν θα ενεργήσετε επηρεασμένοι από φιλία, έχθρα ή χάρη, ούτε για κάποια ιδιαίτερη ωφέλεια ή για άλλη παρόμοια αιτία, αλλά θα έχετε στο νου σας μόνο τη δικαιοσύνη και την αλήθεια και ότι θα ψηφίσετε κατά συνείδηση και κατά την ελεύθερη πεποίθηση που θα σχηματίσετε από τη συζήτηση, προσφερόμενοι εντελώς πιστά και άδολα». <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/kpd/arthro-398-kodikas-poinikis-dikonomias-orkos-enorkon>

«δίνεται [στους δικαστές] η δυνατότητα να επιδείξουν διακριτική ευχέρεια, κυρίως στις ποινικές υποθέσεις»

Κράτος Δικαίου vs Κοινό Περί Δικαίου Αίσθημα

γνώμονα τη δικαιοσύνη. Επομένως, ακόμη και δικονομικά, αποδεικνύεται η υπεροχή του κράτους δικαίου έναντι του κοινού περί δικαίου αισθήματος.

Ακόμη ένα επιχείρημα υπέρ της επικράτησης του κράτους δικαίου αντλείται από τον χώρο της φιλοσοφίας. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα το θυμοειδές μέρος της προσωπικότητας του ανθρώπου που συνδέεται με τα πάθη και τα συναισθήματα του πρέπει να υπακούει στο λογικό που συνδέεται με τον νου και τη λογική του, ώστε να επικρατεί αρμονία στην ανθρώπινη προσωπικότητα^[9]. Κατ' ανάλογο τρόπο το αίσθημα δικαίου οφείλει να υπακούει στις δικαστικές κρίσεις οι οποίες, όπως διαπιστώθηκε παραπάνω, πρέπει να διακρίνονται για τον ορθολογισμό τους. Έτσι μόνο θα επιτυγχάνεται η αρμονική συμβίωση των πολιτών και θα αποφεύγονται οι κοινωνικο-ταξικές συγκρούσεις. Αυτό αποδεικνύεται άλλωστε και από τις παραδειγματικές τιμωρίες που προτείνουν οι υποστηρικτές του αισθήματος δικαίου, οι οποίες είναι αποτέλεσμα της συναισθηματικής τους σύγχυσης (αίσθημα αδικίας, εκδικητική διάθεση, κ.λπ) και προκαλούν κοινωνική αναστάτωση.

Επιπλέον, αν αναρωτηθούμε που ερείζεται η απαίτηση των θιαστών του αισθήματος δικαίου να μπορεί το τελευταίο να αναιρεί τις δικαστικές αποφάσεις με τις οποίες διαφωνεί, δεν θα καταλήξουμε σε μια λογική εξήγηση. Αντιθέτως, θα συνειδητοποιήσουμε πως οι υποστηρικτές αυτού χρησιμοποιούν ένα σοφιστικό τέχνασμα, υποπίπτοντας σε λήψη του ζητουμένου.^[10] Ομνύουν σε ένα κοινό περί δικαίου αίσθημα, θεωρώντας πως είναι αποδεδειγμένο πως το αίσθημα αυτό είναι κοινό σε όλους τους πολίτες. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει. Το αίσθημα δικαίου κάθε κοινωνίας, εκτός από το ότι εξαρτάται από κάποιες σταθερές μεταβλητές (χρόνος, τόπος, κοινωνικές

συνθήκες) και συνεπώς είναι ασταθές, διαμορφώνεται επίσης από τις υποκειμενικές αντιλήψεις περί ηθικής της κοινής γνώμης.

Στη διαμόρφωση των παραπάνω αντιλήψεων πολύ σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν όλα όσα διατυπώνονται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης, οι εκφερόμενοι πολιτικοί και οι δημοσκοπικές εταιρείες. Όλα τα παραπάνω μέσα αποτελούν μέσα μαζικού επηρεασμού. Όποιος δηλαδή τα διαχειρίζεται (δημοσιογράφος, πολιτικός, ακόμη και απλός πολίτης) έχει τη δυνατότητα χρησιμοποιώντας διάφορες τεχνικές χειραγώγησης να κατευθύνει την κοινή γνώμη, σύμφωνα με τα ιδιοτελή του κίνητρα. Η αντίσταση στη χειραγώγηση αυτή προϋποθέτει ένα στοιχειώδες μορφωτικό επίπεδο που θα επιτρέπει την αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων ποδηγέτησης. Δεν μπορεί όμως κανείς να εγγυηθεί πως το σύνολο των πολιτών διαθέτει το στοιχειώδες αυτό επίπεδο. Θα ήταν άραγε σωστό να μπορεί το επηρεασμένο από υστερόβουλα συμφέροντα κοινό περί δικαίου αίσθημα να ανατρέψει τις λογικά θεμελιωμένες δικαστικές κρίσεις;

Β. Παραδείγματα από υποθέσεις ενώπιον των δικαστηρίων

Μια υπόθεση που ήγειρε το κοινό περί δικαίου αίσθημα αφορά τον θάνατο του φοιτητή των Ιωαννίνων Βαγγέλη Γιακουμάκη. Η δικαστική απόφαση εκδόθηκε το 2019 και κρίνει ένοχους 8 από τους 9 κατηγορουμένους για τον θάνατο του Βαγγέλη. Οι 3 ανήλικοι υποβλήθηκαν σε παροχή 150 ωρών κοινωνικού έργου και οι 5 ενήλικοι σε φυλάκιση 36 μηνών με αναστολή μέχρι την έφεση, η οποία μετατράπηκε προς 5 ευρώ την ημέρα^[11]. Με αφορμή την επιβληθείσα ποινή αναρτήθηκαν στα κοινωνικά δίκτυα πολλά μηνύματα τα οποία ασκούσαν έντονη κριτική

«Το αίσθημα δικαίου (...) διαμορφώνεται επίσης από τις υποκειμενικές αντιλήψεις περί ηθικής της κοινής γνώμης»

^[9] Julia Annas, Εισαγωγή στην Πολιτική του Πλάτωνα, σελ.156

^[10] Όπου εμφανίζεται η πλάνη της λήψης του ζητουμένου, όσα λέει το συμπέρασμα έχουν ήδη προϋποθέσει σαν προκείμενες οπότε δεν χρειάζομαστε επιχείρημα για να αποδείξουμε πως ό,τι λέει το συμπέρασμα είναι σωστό. Το έχουμε ήδη υποθέσει. Βέβαια σε κάθε έγκυρο επιχείρημα όσα βρίσκονται στο συμπέρασμα βρίσκονται ήδη στις προκείμενες αλλά με έναν τρόπο

που δεν επαναλαμβάνει τα συμπεράσματα όπως συμβαίνει με την πλάνη της λήψης του ζητουμένου. Δηλαδή στα επιχειρήματα όπου γίνεται λήψη του ζητουμένου δεν χρειάζεται να προσκομίσουμε προκείμενες για να στηρίξουμε το συμπέρασμα γιατί το ό,τι λέει το συμπέρασμα το έχουμε ήδη υποθέσει ως γνωστό. Επιχειρήματα, Βάσω Κιντή σελ. 13

^[11] <https://www.documentonews.gr/article/dikh-giakoumakh-aytes-cinai-oi-poines-gia-toys-kathgorouyomenous> «Συγκεκριμένα [...] μέρα»

Θεωρία του Δικαίου

στη δικαστική απόφαση. Κάποια απο τα χαρακτηριστικότερα ήταν^[12]: «Ελεύθεροι οι βασανιστές και δολοφόνοι του Γιακουμάκη. Ψάξτε να δείτε αν θα μιλήσει κανείς για ανομία, ατιμωρησία και δολοφόνους που αφήνονται ελεύθεροι. Ναι από αυτούς που απαιτούν φυλακές τύπου Γ' τρικάκια...», «6 μήνες φυλάκιση οι 5 ένοχοι για τον θάνατο του Γιακουμάκη. 5 €/ημέρα και είναι εξαγοράσιμη η ποινή. 5.400 € στο σύνολο ο ένας, 27.000 € στο σύνολο. Τόσο αξίζει μια ζωή», «36 μήνες με αναστολή και 150 ώρες κοινωνικής εργασίας για τους δολοφόνους του Γιακουμάκη. Σε λίγο θα τους κόψουν και τα παγωτά και θα τους πουν πήγαινε λίγο στο δωμάτιό σου να σκεφτείς τι έκανες».

Είναι προφανές πως όλα τα παραπάνω μηνύματα δημοσιεύτηκαν από συμμετέχοντες ενεργά στα κοινωνικά δίκτυα οι οποίοι ήταν εξοργισμένοι με την υπόθεση και ταυτίστηκαν με τον αδικοχαμένο Βαγγέλη. Ακόμη εμφανέστερη είναι η δίψα τους για εκδίκηση προκειμένου να δικαιωθεί -όπως νομίζουν- η τιμή του τελευτήσαντος. Οι ιδανικές κατ' αυτούς ποινές έχουν εκδικητικό χαρακτήρα και αν εφαρμόζονταν θα αντέβαιναν στον σωφρονιστικό χαρακτήρα των ποινών και έτσι θα καταλύονταν τα νομικά θεμέλια του κράτους δικαίου.

Σε μια άλλη υπόθεση αγόρευση της εισαγγελέως στην πολύχροτη δίκη της υπόθεσης της ειδικού δολοφονίας και του βιασμού της 21χρονης Ελένης Τοπαλούδη διχάσε την κοινή γνώμη. Η εισαγγελέας κατηγορήθηκε από μερίδα συναδέλφων της και από την Πολιτεία ότι η αγόρευσή της ήταν συναισθηματικά φορτισμένη και αυτή ήταν εξ αρχής, αρνητικά διακείμενη προς τους κατηγορουμένους επηρεάζοντας και τους ενόρκους. Χαρακτηριστική φράση της η οποία σχολιάστηκε πολύ και υποδηλώνει την συναισθηματική της φόρτιση είναι: «το παιδί σας ήχθη ως πρόβατο επί σφαγή και ως αμνός άμωμος». Απαντώντας στις κατηγορίες, η εισαγγελέας δήλωσε, μεταξύ

άλλων, ότι δεν δικάζει προκειμένου να ικανοποιήσει το λαϊκό αίσθημα, αλλά με γνώμονα τη δικαιοσύνη και ότι απλώς στην υφιστάμενη υπόθεση το λαϊκό αίσθημα "ταυτίστηκε" μαζί της.

Και η πραγματικότητα είναι ότι κατά τη διάρκεια της δίκης, η εισαγγελέας προέβη σε λεκτικές υπερβολές, όμως δεν πρέπει να εμμένουμε σε αυτό, αλλά στην ουσία της όλης υπόθεσης. Η ποινή την οποία πρότεινε (κάθειρξη) και τελικά έγινε δεκτή^[13] δεν αντιβαίνει -σε καμία περίπτωση- στις διατάξεις του ποινικού κώδικα και της ποινικής δικονομίας. Συνεπώς, το γεγονός πως το αίσθημα δικαίου της κοινής γνώμης ικανοποιήθηκε στην υπόθεση αυτή δεν σημαίνει πως η εισαγγελέας και οι δικαστές δεν εκτέλεσαν ορθά τα καθήκοντά τους, ούτε όμως ότι η κοινή γνώμη δικαιώθηκε. Δεν μπορεί να γίνεται λόγος περί δικαιοσύνης, καθώς δεν τέθηκε θέμα σύγκρουσης. Έτσι, αποδεικνύεται πως οι νόμοι που έχουν θεσπιστεί στα πλαίσια του κράτους δικαίου λαμβάνουν υπόψη την κοινωνική ηθική με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αμφισβητηθούν από την κοινή γνώμη.

Τέλος, πρόσφατα εκδόθηκε η ιστορική δικαστική απόφαση που καταδίκασε το κόμμα της Χρυσής Αυγής ως εγκληματική οργάνωση^[14]. Η κοινή γνώμη προσπάθησε να ασκήσει πιέσεις ώστε να προκαθορισθεί η έκβαση της δίκης. Πληθώρα συνθημάτων, όπως «σιγάμη φοβηθώ» και «δεν είναι αθώο» διατυπώνονταν στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και αναρτώνταν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κατά τη διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσης. Όλη αυτή η αντίδραση των πολιτών -που είναι αποτέλεσμα του κεκτημένου της δικαιοσύνης της ελευθερίας της έκφρασης^[15]- θα μπορούσε να θεωρηθεί πως θα επηρεάσει τους δικαστές της απόφασης και ότι αυτοί δε θα λειτουργήσουν με την απαραίτητη αμεροληψία. Πράγματι, στην υπόθεση αυτή ο αποχρωματισμός των

«το γεγονός πως το αίσθημα δικαίου της κοινής γνώμης ικανοποιήθηκε στην υπόθεση αυτή δεν σημαίνει πως η εισαγγελέας και οι δικαστές δεν εκτέλεσαν ορθά τα καθήκοντά τους»

[12] Σχόλια χρηστών στο κοινωνικό δίκτυο «TWITTER» τον Ιούνιο του 2019.

[13] <https://www.kathimerini.gr/society/1078295/diki-topaloydi-isovia-kai-15-chronia-katheirxi-i-apofasi-toy-dikastirioy/> «Ισόβια και δεκαπέντε χρόνια κάθειρξη, επέβαλε ομόφωνα το Δικαστήριο στους δράστες της συγερής δολοφονίας της Ελένης Τοπαλούδη»

[14] <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/xrisi-avgi-kai-ekloges/> «Μετά από την απόφαση αυτή, που έκρινε ότι το κόμμα αυτό αποτελεί εγκληματική οργάνωση κατά το άρθρο 187 ΠΚ»

[15] Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Άρθρο 11 παρ 1 «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων»

Κράτος Δικαίου vs Κοινό Περί Δικαίου Αίσθημα

δικαστικών αρχών απο συναισθηματισμούς ήταν πολύ δύσκολος, αλλά επιτεύχθηκε. Γιατί τελικά η δικαστική απόφαση που εκδόθηκε ήταν αυστηρώς σύμφωνη με τους δικονομικούς κανόνες και για αυτό έχει «θεσμική βαρύτητα»^[16]. Η καταδικαστική απόφαση είναι θεσμικά έγκυρη, καθολικά αποδεκτή από την κοινή γνώμη και επιπλέον διακομματικά αναγνωρίσιμη. Αποτελεί ύμνο στη δημοκρατία και αποδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο την υπεροχή και την αποτελεσματική λειτουργία του κράτους δικαίου.

Επίλογος

Τόσο η λογική όσο και η εμπειρία επιβεβαιώνουν την κυριαρχία του κράτους δικαίου έναντι του κοινού περί δικαίου αισθήματος. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι για να λειτουργεί

απρόσκοπτα το κράτος δικαίου, εκτός από τα νομοθετικά όργανα που οφείλουν να νομοθετούν λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παναθρώπινα δικαιώματα και τα δικαστικά όργανα που πρέπει να δρουν αντικειμενικά και χωρίς προκαταλήψεις, είναι ανάγκη η κοινή γνώμη να αποτελείται από πολίτες που γνωρίζουν τους νόμους, έχουν ενσυναίσθηση, μπορούν να χαλιναγωγούν τα πάθη τους και να μένουν ανεπηρέαστοι από προπαγανδιστικά μηνύματα. Με λίγα λόγια από πολίτες που χαρακτηρίζονται για την ουσιαστική τους παιδεία· γιατί αυτοί μόνο οι πολίτες είναι που θα μπορέσουν να αντιδράσουν, αν τα δημοκρατικά θεμέλια του κράτους δικαίου απειληθούν.

•••••

«είναι ανάγκη η κοινή γνώμη να αποτελείται από πολίτες που γνωρίζουν τους νόμους, έχουν ενσυναίσθηση, μπορούν να χαλιναγωγούν τα πάθη τους και να μένουν ανεπηρέαστοι από προπαγανδιστικά μηνύματα»

^[16] Ομιλία του Ε. Βενιζέλου στην εκδήλωση «Κοινό περί δικαίου αίσθημα vs κράτος δικαίου. Το δύσκολο τρίγωνο: Δικαιοσύνη, Κοινή γνώμη, Πολιτική» <https://www.evenizelos.gr/component/content/article/423-speeches/conferences-events/conferencespeech2018/5725-vs.html>

[nt/article/423-speeches/conferences-events/conferencespeech2018/5725-vs.html](https://www.evenizelos.gr/component/content/article/423-speeches/conferences-events/conferencespeech2018/5725-vs.html)

